

Соціологія

УДК 316.346.2:351.74

Лопасва Олена Миколаївна

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ*

Lopaeva Elena

*Senior Lecturer of the Department of Tactical and Special Training
Dnipro State University of Internal Affairs*

Байбарза Дар'я Віталіївна

курсант

*Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

Baibarza Daria

*Student of the
Faculty of Training Specialists for Pre-trial Investigation Bodies
of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs*

СОЦІОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ГЕНДЕРУ В ПРАВООХОРОННИХ

ОРГАНАХ

SOCIOLOGICAL UNDERSTANDING OF GENDER IN LAW

ENFORCEMENT AGENCIES

Анотація. Досліджене питання соціологічного розуміння гендеру у правоохоронних органах, полягає у досягненні гендерної рівності в Україні виступає не лише обов'язком, закріпленим у міжнародному праві, але й фундаментальною умовою сталого розвитку держави. У контексті функціонування правоохоронних органів інтеграція гендерного підходу

набуває особливої актуальності, оскільки цей аспект сприяє підвищенню результативності професійної діяльності, зміцненню довіри населення до органів влади та утвердженню принципів верховенства права. Забезпечення балансу в гендерній представленості в правоохоронній сфері формує передумови для створення справедливого, безпечного та демократичного суспільства.

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, що регулює питання гендерної рівності, на практиці правоохоронна система України все ще залишається переважно патріархальною. Жінки, що працюють у цій сфері, нерідко стикаються з упередженим ставленням, обмеженими перспективами кар'єрного просування та низьким рівнем гендерної чутливості серед колег і керівників. Ці чинники ускладнюють впровадження принципу рівноправності й рівних можливостей, а також негативно впливають на загальну ефективність роботи поліцейських інституцій.

У зв'язку з цим аналіз соціологічних уявлень про гендер у правоохоронних органах є ключовим для глибшого розуміння проблем нерівності та пошуку рішень для їх подолання.

Ключові слова: гендер, правоохоронні органи, соціологічні дослідження, рівність.

Summary. The research question of sociological understanding of gender in law enforcement agencies is that achieving gender equality in Ukraine is not only an obligation enshrined in international law, but also a fundamental condition for the sustainable development of the state. In the context of law enforcement, integrating a gender perspective is super important because it helps make their work more effective, builds public trust in the authorities, and reinforces the rule of law. Gender balance in law enforcement creates the conditions for a fair, safe, and democratic society.

Despite the existence of a regulatory framework governing gender equality, in practice Ukraine's law enforcement system remains predominantly patriarchal. Women working in this field often face prejudice, limited career prospects, and low levels of gender sensitivity among colleagues and managers. These factors complicate the implementation of the principle of equality and equal opportunities, and also negatively affect the overall effectiveness of police institutions.

In this regard, analyzing sociological perceptions of gender in law enforcement agencies is key to gaining a deeper understanding of inequality issues and finding solutions to overcome them.

Key words: *gender, law enforcement agencies, sociological research, equality.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві питання гендерної рівності стає дедалі актуальнішим, особливо у сфері правоохоронних органів, які традиційно сприймаються переважно, як чоловіча професія. Попри формальне закріплення принципів рівних можливостей, у професійній діяльності досі помітні прояви гендерних стереотипів, упереджене ставлення до жінок та нерівномірний розподіл посадових обов'язків. Це вказує на потребу більш глибокого соціологічного аналізу явища гендеру в системі правоохоронних органів, що охоплює складну взаємодію соціальних ролей, суспільних очікувань і встановлених норм.

Дослідження цієї теми є необхідним для кращого усвідомлення механізмів формування гендерних відносин у професійній діяльності, виявлення перешкод у кар'єрному розвитку працівників різної статі та розробки ефективних шляхів впровадження політики гендерної рівності в структурі правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню гендерних стереотипів в правоохоронних органах приділили увагу у своїх наукових

працях численні вчені та науковці у галузі соціології та психології. Серед них варто виокремити наступних: Марценюк Т., Лопаєва О. М., Чернявський С. С., Левченко К.Б., Чорноус Ю.М.. Всі результати наукового пошуку, отримані ними під час дослідження даної теми, мають вагоме значення. Однак сучасні виклики породжені повномасштабний вторгненням та умов повоєнної відбудови вимагає подальшого ґрунтовного дослідження в цій темі, що ще раз підкреслює актуальність та важливість обраної тематики дослідження.

Мета статті. Метою написання даної роботи є дослідження соціологічних аспектів розуміння гендеру в правоохоронних органах, виявлення проявів гендерної нерівності у професійному середовищі та визначення шляхів формування рівних можливостей для чоловіків і жінок у цій сфері.

Методи наукового пошуку і матеріали дослідження. Основою для проведення дослідження є роботи попередніх науковців, яка охоплює сферу гендерної нерівності у правоохоронних органах. У ході проведення дослідження були використані такі методи наукового пошуку:

- 1) аналіз і синтез для узагальнення та систематизації теоретичних підходів до вивчення гендерних відносин;
- 2) порівняльний метод для зіставлення вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- 3) соціологічні методи, зокрема опитування та анкетування, що дозволили визначити ставлення працівників правоохоронних органів до проблеми гендерної рівності.

Вибір і комплексне поєднання зазначених методів зумовлені необхідністю інтегрування теоретичного та емпіричного підходів, що забезпечує всебічне виявлення ключових тенденцій, бар’єрів та перспектив впровадження принципу гендерної рівності у професійному середовищі правоохоронних структур.

Виклад основного матеріалу. З метою виявлення основних тенденцій щодо гендерних відносин у правоохоронних органах було проведено комплексний аналіз наукових джерел, законодавчих актів та результатів соціологічних досліджень.

Дослідження показало, що, незважаючи на офіційне закріплення принципів гендерної рівності, у професійному середовищі правоохоронних органів все ще існують глибокі гендерні стереотипи, які впливають на сприйняття професійних ролей чоловіків і жінок. Ці упередження здійснюють негативний вплив під час розподілу професійних обов’язків та значною мірою на кар’єрні можливості працівників. В свою чергу соціологічний аналіз засвідчив, що жінки змушені стикатися з бар’єрами при призначенні на керівні посади, а також із проявами нерівності під час оцінювання їхніх професійних досягнень. Основними процесами, що зумовлюють гендерну нерівність є:

- 1) культурна необізнаність – спостерігається у відсутності розуміння та усвідомлення соціокультурних норм і гендерних ролей та спричиняє формування стереотипів, що зазвичай проявляється у дискримінації жінок у професійній сфері;
- 2) неефективна реалізація політики соціальної рівності за ознакою статі, що полягає у формальному закріпленні принципів гендерної рівності та відсутності контролю з дотримання цих норм;
- 3) стереотипи, являють собою, хибні усталені суспільні уявлення, щодо розподілу ролей на чоловічі та жіночі.

Поняття гендеру з’явилося не так давно – в активний ужиток воно потрапило лише в 1960-х роках [1, с. 24]. Було встановлено, що поняття «стать» у чисто біологічному розумінні не охоплює всі аспекти соціальної реальності, тому у науковому дискурсі почали застосовувати термін «гендер», що дає змогу критично аналізувати соціально сформовані ролі чоловіків та жінок [1, с. 102].

Однією з найбільш поширених помилок у сприйнятті поняття «гендер» є зведення до питання розподілу соціальних ролей між чоловіками та жінками. Такий обмежений підхід сприяє формуванню стійких стереотипів, коли уже з ранніх років особам нав'язуються специфічні характеристики, моделі поведінки та життєві пріоритети. Наприклад, дівчат виховують у контексті ролі дбайливих господинь, відповідальних за домашній затишок, тоді як хлопців спрямовують на розвиток сили, лідерських якостей та успіх у публічному житті [2, с. 7]. Така схема соціалізації закріплює традиційний поділ гендерних ролей, що відчутно впливає на вибір професії, кар'єрний шлях і рівень залучення жінок і чоловіків в різноманітні сфери суспільного життя, включно з правоохоронною діяльністю.

З огляду на вищевикладене можемо прийти до висновку, що сформовані стереотипи на ранніх етапах соціалізації, згодом відтворюються у професійному середовищі, зокрема у правоохоронних органах.

Поліція, що об'єднує представників різних соціальних груп, яку вона покликана захищати, зокрема з урахуванням гендерного складу, стає більш відкритою та викликає більше довіри з боку громадськості [3, с. 170]. Досягнення гендерного балансу в правоохоронних структурах сприяє зміцненню довіри між поліцією та громадянами, одночасно підвищуючи обізнаність і чутливість співробітників до потреб і проблем різних соціальних груп. Наприклад, у випадках вчинення сексуального насильства щодо жінки доцільно, щоб допит проводила жінка-слідча або працівниця поліції [4, с. 29]. Це пояснюється не лише етичними міркуваннями, а й психологічними чинниками: потерпіла у такій ситуації почувається більш захищеною, має вищий рівень довіри до правоохоронця, що сприяє отриманню повної та достовірної інформації без повторної травматизації.

Аналогічно, під час проведення поверхневої перевірки або особистого огляду жінки така процедура повинна здійснюватися

працівником тієї ж статі. Це відповідає не лише вимогам законодавства та службової етики, а й принципам поваги до людської гідності, особистої недоторканності та забезпечення гендерної культури у правоохоронній діяльності.

Важливо пам'ятати, що правоохоронна діяльність належить до професій з підвищеним рівнем ризику, тому особливу увагу під час навчання та підготовки майбутніх працівників, слід приділяти таким факторам, як: особиста безпека, тактика огляду місця події, особливості роботи в команді [5, с. 326]. Такі чинники забезпечують формування рівних можливостей між жінками та чоловіками, усуває стереотипи та формує професійну культуру працівників правоохоронних органів.

В Україні важливо розробити спеціалізовані навчальні програми для жінок-поліцейських, щоб забезпечити дотримання принципу гендерної рівності. Ці програми можуть базуватися на позитивному міжнародному досвіді і включати різноманітні етапи підготовки. Це може охоплювати: навчання в спеціалізованих закладах, а також підвищення кваліфікації та службову підготовку. Такі заходи сприятимуть розвитку професійних навичок і створенню рівних можливостей у правоохоронній сфері [6, с. 71].

Таким чином, урахування гендерного аспекту в роботі поліції не є формальністю, а виступає необхідною умовою забезпечення професійної етики, дотримання прав людини та підвищення ефективності правоохоронної діяльності загалом.

Висновки. Отже, розглянувши дану проблему, соціологічне розуміння гендеру в правоохоронних органах дозволяє глибше усвідомити причини та наслідки гендерної нерівності, що існують у цій сфері. Формування гендерно чутливого середовища, рівного доступу до кар'єрного зростання та належного ставлення до працівників незалежно від статі є важливою умовою підвищення ефективності діяльності поліції. Забезпечення гендерного балансу сприятиме зміцненню довіри громадян до

правоохоронних органів, підвищенню професійної етики та розвитку демократичного суспільства, заснованого на принципах справедливості та рівних можливостей.

Література

1. Марценюк Т., Гендер для всіх, *Виклик стереотипам*, Київ: Основи, 2017, С. 1-256.
2. Марценюк Т., Інтеграція гендерної складової в аналітичні матеріали, Міжнародний фонд «Відродження», 2019, С. 4-28.
3. Лопасєва О. М., Дотримання гендерної рівності в правоохоронних органах, *The XIV International Scientific and Practical Conference: Theoretical and science bases of actual tasks*, April 12-15, 2022, Lisbon, Portugal. 677 p., С. 170-172.
4. Чернявський С. С., Левченко К.Б., Чорноус Ю.М., и др., Методичні рекомендації з інтегрування підходу, орієнтованого на потерпілих, у деяких аспектах досудового розслідування злочинів сексуального насильства в умовах збройної агресії, Програма: Технічна експертиза та передача потенціалу для підтримки реформ, Київ, 2023, С. 6-43.
5. Покайчук В. Я., Поливанюк В. Д., Біліченко В. В. Поняття та загальні відомості особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України. *Police activity in Ukraine and European countries: modern standards and unification options*: кол. монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing», 2021. 341 с.
6. Каліман М.Р., Напрями сприяння гендерній рівності в поліцейській діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2021. 72 с.

References

1. Martseniuk T., (2017). Hender dlia vsikh, Vyklyk stereotypam [Gender for all]. Kyiv: *Osnovy*, p. 1-256 [in Ukrainian].
2. Martseniuk T., (2019). Intehratsiia hendernoi skladovoi v analitychni materialy [Integration of gender issues into analytical materials]. *Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia»*, p. 4-28 [in Ukrainian].
3. Lopaeva O. M., Compliance with gender equality in law enforcement agencies, *The XIV International Scientific and Practical Conference: Theoretical and scientific bases of actual tasks*, April 12-15, 2022, Lisbon, Portugal. 677 p., pp. 170-172.
4. Cherniavskyi S. S. y dr., (2023). Metodychni rekomendatsii z intehruvannia pidkhotu, oriietovanoho na poterpilykh, u deiakykh aspektakh dosudovoho rozsliduvannia zlochyniv seksualnoho nasylstva v umovakh zbroinoi ahresii [Methodological recommendations for integrating a victim-oriented approach into certain aspects of the pre-trial investigation of sexual violence crimes in the context of armed aggression]. *Prohrama: Tekhnichna ekspertyza ta peredacha potentsialu dlia pidtrymky reform*, Kyiv, p. 6-43 [in Ukrainian].
5. Pokaichuk V. Y., Polyvaniuk V. D., Bilichenko V. V., (2021) Poniattia ta zahalni vidomosti osobystoi bezpeky v pidrozdilakh Natsionalnoi politsii Ukrainy [Concepts and general information on personal safety in the units of the National Police of Ukraine]. *Police activity in Ukraine and European countries: modern standards and unification options: kol. monohrafiia*. Ryha, Latviia : «Baltija Publishing». p. 341.
6. Kaliman M.R., (2021). Napriamy spryiannia hendernii rivnosti v politseiskii diialnosti [Areas for promoting gender equality in policing]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 12. 72 s.